

נייר עמדה לדין בוועדת העבודה, הרווחה והבריאות 12.3.18

תקנות עובדים זרים וסוגי מקרים ותנאים שבהתקיימם עובד זר שהוא מסתנן זכאי לקבל את כספי הפיקדון לפני מועד עזיבתו את ישראל שלא לצורך יציאה זמנית), התשע"ח-2018

רקע - החל ממאי 2017 החלו המעסיקים לנכות 20% משכר עובדים שהם מבקשי מקלט, ולהפקידם בקרן פיקדון, לצד 16% נוספים המגלמים את הפנסיה והפיצויים. כספים אלו אמורים להישמר בקרן ייעודית עד ליציאת העובד מישראל, ובמקרה של עיכוב ביציאה מישראל ייקנס העובד ע"י ניכוי מתוך הכספים הצבורים על שמו בפיקדון. מטרת תקנות אלו היא להחריג חלק מהעובדים מהצורך בתשלום חלק מהפיקדון, במקום, כפי שהיה ראוי, לבטל את הפיקדון כליל.

מזה כשנה מתנהל הליך משפטי בבג"צ בדרישה לביטול החוק. במסגרת ההליך הוצא צו על תנאי בגין הפגיעה הקשה בזכויות לקניין ולקיום בכבוד של אחת האוכלוסיות החלשות בישראל. על מנת לנסות להלבין את הפגיעה, הודיעה המדינה לבג"צ שתעשה את מה שסירבה לעשות בהליכי החקיקה וליצור החרגה ל"מקרים הומניטאריים".

החרגה כאמור לא יכולה לתת מענה לפגיעה הקשה בקניין, ואף לא לפגיעה בזכות לקיום בכבוד של אותם "מקרים הומניטאריים". **נקודת המוצא היא שהכסף נלקח, וכעת על הקבוצה המוחלשת להתחיל לרדוף אחר זכויותיה הסוציאליות, מול מערכת בירוקרטית מסובכת ובהתאם למנגנונים שלא ברור מה הם יהיו.**

כמו כן, התקנות יוצרות מנגנון מושהה של פטור עתידי בלבד, ביחס לסכום חלקי בלבד, ובנוגע לקבוצות ספורות בלבד, **ללא התייחסות למקרים הומניטאריים של זלות ועוני.**

חשוב להדגיש שבימים אלו פועלת המדינה לגירושם של מבקשי מקלט למדינות שלישיות באפריקה. החוק לא יחול על מי שהוחלט לגרשו – אדם כזה ממילא לא יוכל לעבוד וגם אם יועסק שלא כדין, מעסיקו לא יפקיד כסף עבורו אצל רשות האוכלוסין וההגירה. **החוק נועד דווקא למי שאין כל כוונה לגרשו, ומשכך הוא פסול, אין כל צורך ביצירת חריגים ממנו – אלא בביטולו.**

בכל אופן, מנגנון ההחרגה שנוצר אינו יעיל, וחלקי ביותר, מהסיבות הבאות:

1. **מנגנון ההחרגה** - ההחרגה שבתקנות היא בשיטת פטור עתידי שיחל רק שלושה חודשים מיום חתימת התקנות, ללא כל יכולת לקבל את הכסף שכבר הופקד בפיקדון. משמעות הדבר היא שבמשך שנה מאז תחילת הפיקדון אנשים הפקידו ויפקידו כסף, **שלא יזכו לראות חזרה על אף שהם עונים לאותם "מקרים הומניטאריים"**.

בנוסף, **קבלת הפטור כפופה לאישור מרשות האוכלוסין וההגירה, שכלל לא ברור כיצד ניתן לקבלו**: לא ברור האם יש להגיש בקשה לפטור או שהדבר יבדק אוטומטית בידי הרשות; האם אותם אנשים – החלשים שבחלשים – יצטרכו לעבור שימועים; האם מדובר בבדיקה חד פעמית או עיתית; ועוד. הצפי הוא שאותם "מקרים הומניטאריים" יוכפפו להליכי שימוע חדשים – נוספים על אלו שעברו בשנים האחרונות בענייני "חולות" ושעוברים בימים אלה להליכי הגירוש – על כל הטרטור, הבירוקרטיה והתמשכות הזמן שכרוכה בכך. לא ברור גם האם רשות האוכלוסין וההגירה, שבימים אלה נערכת למבצע הגירוש ושלשכותיה קורסות ומחוץ

להן משתרכים תורים אינסופיים, ערוכה לטיפול יעיל בכך. התקנות בהכרח יביאו לקשיים נוספים, ולא יפתרו את מצבם של רוב המקרים שבכוונתן לכאורה לפתור.

2. **חלקיות ההחרגה** - גם מבחינה מהותית, מדובר בהחרגה חלקית בלבד, שלא תפתור בעיות הומניטאריות. ראשית, ההחרגה נוגעת רק ל-70% מהסכום המופקד, דהיינו **שליש מהפיקדון יופקד גם באותם "מקרים הומניטאריים"**. הטענה לפיה מדובר בחסכון פנסיוני מטעה ושקרית – חסכון פנסיוני נושא בצדו ערך ביטוחי המזכה את המבוטח בגמלה, והוא גם ניתן להעברה או למשיכה במלואו בכל זמן נתון (בכפוף למיסוי).

3. **זרות הנהנים מההחרגה** - גם קשת המקרים שהוגדרו כ"מקרים הומניטאריים" חלקית בלבד, ונראה שהממשלה פשוט העתיקה את רשימת החריגים שהוחרגו מ"חולות" (למעט נשים, שהוחרגו מחולות אך אינן פטורות מהפיקדון). אין כל התייחסות למקרים נוספים שמהווים מקרים הומניטאריים וייפגעו מהפיקדון – **בראש ובראשונה מי שמשתכרים מתחת לשכר מינימום** (או מעט מעליו, ועקב הפיקדון שכרם נטו ירד אל מתחת למינימום), או מי שתומכים ומכלכלים בני משפחה או חברים שאינם עובדים (למשל מי שתומך באחיו החולה, באשתו ההרה ועוד).

לסיכום:

התקנות המובאות לאישור בהול ודחוף בשבוע האחרון של מושב הכנסת, מטרתן לצאת לידי חובה בהליך משפטי העוסק בדרישה לבטל את חוק הפיקדון מכל וכל. מאחר והחוק נועד דווקא עבור מבקשי מקלט שאין כוונה לגרשם והם מוחרגים מנוהל הגירוש, הרי שאין בו אלא ענישה ותו לא, ואין כל צורך ביצירת חריגים ממנו – אלא בביטולו.

בכל מקרה, התקנות כפי שנוסחו ומובאות להצבעת הוועדה לקוויות, חסרות, ולמעשה יוצרות מנגנון בירוקרטי סובך ועמום באופן שלא יאפשר לאוכלוסיית העובדים מבקשי המקלט למצות את זכויותיהם.